

نیسناتیکیای زمان له شیعری کلاسیکی کوردی به نمونه‌ی
شیعره کوردییه‌کانی (نالی)

بختیار احمد محمود

په‌یمانگه‌ی ته‌کنه‌نۆجی، ههولنیر، زانکۆی پۆلیته‌کنیکی، ههولنیر، عیراق.

Bakhtiyar.mahmood@epu.edu.iq

پوخته:

زانباریه‌کانی توێژینه‌وه

له‌وه‌ته‌ی ئینسان هه‌یه‌ چه‌زی به‌ جوانی کردوو، نه‌وه‌شی زانیوو
جوانی هه‌موو بواره‌کانی ژیان ده‌گریتته‌وه‌ لی‌ده‌دا هاتوو نه‌ده‌بی دا‌هیناوه،
بو‌ نه‌وه‌ی به‌ زمانیکی جوان و به‌ شیوازیکی جوان به‌ره‌مه‌کانی پیشکیش
بکات، تا زۆرتین کاریگه‌رییان بو‌ دروست بکات جوانی زمان و جوانی
شیوازیکی به‌ پێی زه‌وق و سه‌لیقه‌ و نه‌قلیه‌ت و جیهانبینی ئینسانه‌کان له
سه‌رده‌میک بو‌ سه‌رده‌میک ده‌گۆریت، نه‌وه‌ش وا ده‌کات هه‌موو قوناغیک به
سیمایه‌کی تاییه‌تی نه‌ده‌بی له‌ هه‌موو پوهه‌کان بنا‌سرتته‌وه، شیعری
کلاسیک که‌ قوناغیکی دوور و دریزی شیعری کوردی دا‌گیرکردوو گرینگه‌ترین
شاکاره‌کانی نه‌ده‌بی کوردی له‌ویدا نووساون، که‌ له‌ هه‌موو پوهه‌کانه‌وه‌ به
هیزه‌ له‌ پوهی زمان و شیوازیکی جوان و کاریگه‌ره. نه‌مه‌ واده‌کات به‌رده‌وام
بخریته‌ ژیر تیشکی ئیکۆلینه‌وه، نه‌م توێژینه‌وه‌یه‌ بو‌ پوه‌نکرده‌وه‌ و
ده‌رخستنی لایه‌نه‌ جوان و شاره‌وه‌کانی زمانی شیعری کلاسیکی کوردی،
به‌ نمونه‌ی شیعره‌ کوردییه‌کانی (نالی) ناماده‌کراوه.

به‌رواری توێژینه‌وه:
وه‌رگرتن: 2020/2/5
په‌سه‌ندکردن: 2020/3/17
بلاو کردنه‌وه: زستان 2020

ووشه‌ سه‌ره‌کیه‌کان
Kurdish
Nali's poems
classical
poetry
rhythm
approach

Doi:

10.25212/lfu.qzj.5.1.5

پیشه‌کی

شیکردنه‌وی ناوینشان:

له ژیر ناوینشانى ئەم توێژینه‌وه‌یه‌دا هه‌ولداره‌ تیشك بخریته سهر نه‌و لایه‌نه‌ ره‌وانبێژیانه‌ی که نالی له شیعره‌کانیدا به‌کاریهێناوه، بۆ جوانترکردنی زمانی شیعریی و روونکردنه‌وه‌ و زه‌فکردنه‌وه‌ی مه‌به‌ست و باشت‌گه‌یاندنی واتادا.

گرینگی لیکۆلینه‌وه:

گرینگی توێژینه‌وه‌که‌ش له‌وه‌دایه، که هۆکاره‌ سه‌ره‌کییه‌کانی جوانناسی له‌شعیری کلاسیکی و به‌ تاییه‌ت هونه‌ره‌ ره‌وانبێژییه‌کان و موسیقای شیعری لای (نالی) ده‌ستتیشان ده‌کات.

رێبازی لیکۆلینه‌وه:

ئه‌م رێبازی له‌م توێژینه‌وه‌ پێره‌وکراره، رێبازی (وه‌سف‌ی پراکتیکیه).

سنووری لیکۆلینه‌وه:

هێله‌ گشتیه‌یه‌کانی هه‌سه‌نگاندنی توێژینه‌وه‌که‌، سه‌رجه‌م ده‌فته‌ شیعرییه‌کانی (نالی) خراوته‌ به‌ر باس.

سوودی لیکۆلینه‌وه‌: تاكو ئیستا له‌ نه‌ده‌بی کوردیدا توێژینه‌وه‌یه‌کی نه‌کادیمی له‌سه‌ر ئیستاتیکی‌ای زمانی شیعری (نالی) نه‌ نجام نه‌دراوه.

گرفت‌ی لیکۆلینه‌وه:

که‌می سه‌رچاوه‌ی نه‌کادیمی و پێویست له‌سه‌ر ئیستاتیکی‌ا و هونه‌ره‌ ره‌وانبێژییه‌کان که نالی له‌شعیره‌کانیدا به‌کاریهێناوه.

پیکهاته‌ی لیکۆلینه‌وه‌: ئەم توێژینه‌وه‌یه‌ له‌به‌رای‌ی و دوو به‌ش پیکهاتوه‌وه:

به‌شی یه‌که‌م/ ئیستاتیکی‌ای زمان، شیعری کلاسیک، شیعره‌ کوردیه‌یه‌کانی نالی.

به‌شی دووهم / نیستاتیکیای زمانی شیعره کوردییه‌کانی نالی:

ته‌وه‌ری یه‌که‌م: به‌کاره‌ینانی زمانی تیکه‌ل له زمانی عه‌ره‌بی، فارسی، تورکی.

ته‌وه‌ری دووهم: جه‌ختکردنه‌وه له‌سه‌ر کورتپری.

ته‌وه‌ری سیپه‌م: پاراستنی بنه‌ما سه‌ره‌کییه‌کانی سینتاکس.

ته‌وه‌ری چواره‌م: پر هونه‌رکردنی زمان.

ته‌وه‌ری پینجه‌م: پاریزگاری له‌کیش و سه‌روا

ئه‌نجامی لی‌کۆلینه‌وه:

ئه‌م لی‌کۆلینه‌وه‌یه وه‌ک ههر لی‌کۆلینه‌وه‌یه‌کی دیکه‌ی زانسنی به‌ کۆمه‌لیک ئه‌نجام گه‌یشتووه، کۆتایی لی‌کۆلینه‌وه‌که‌ش به‌ چه‌ند خالی‌ک خراوه‌ته‌پروو.

به‌شی یه‌که‌م/ نیستاتیکیای زمان:

چوونه‌ ناو‌باس:

هه‌موو ئه‌وه‌ که‌ره‌ستانه‌ی له‌سه‌ر زه‌ویدا هه‌ن به‌ زیندوو نا‌زیندوو جوړیک هه‌ئسوکه‌وتیان له‌گه‌ل مرۆف هه‌یه، ئه‌م هه‌ئسوکه‌وت و گونجانه‌ ناو‌یزانی یه‌کتربوونه و وای له‌ ئاده‌میزاد کردوو به‌ هوی هه‌سته‌کانه‌وه هه‌ست به‌ بوونی هه‌ندی له‌وه‌ که‌ره‌ستانه‌ بکات. هه‌ستی جوانی لای مرۆف و ئاره‌زووی خوشه‌ویستی جوانی نیستاتیکیا دینیته‌ ئاراهه، نیستاتیکیا وه‌ک قان‌بیک‌ی دارژاو و وه‌ک زانستیکی تایبته‌ ده‌توانی جوانی په‌رده‌پۆش بکات و شروقه‌ی بکات و نییبتو‌یژنیته‌وه‌ بو‌ ئه‌وه‌ی بزانی‌ن نیستاتیکیا چی یه؟

ده‌بی سه‌ره‌تا بو‌ ئه‌وه‌ پیناسانه‌ بگه‌رینیته‌وه‌ که‌ بو‌ چه‌مکی جوانناسی کراون، تا له‌وه‌ روانگه‌یه‌وه‌ په‌ی به‌وه‌ نه‌ینی و شاره‌وه‌کانی ئه‌وه‌ چه‌مکه‌ ئه‌ده‌بییه‌ بیه‌ین.

له بنه پرتدا وشه ی ئیستاتیکا (Aesthetics) له وشه ی (Aistheticos) ی گریکییه وه هاتوه. واتا "زانین به هۆی ههسته وه" یان (ناسینی ههستپیکراو) پاشان به زانییکی ئیدراک ی تاییه ت به ههست دهوترا، وهك له سروشت و نمونه ی هونه ریدا دهییین" (ئه له هه ققاد، 19:1948).

هه ئبه ت چه مکی جوانناسی و دیارده ی جوانی له سروشت و هونه ردا جیگای مشتومر و سه ره نجی زۆربه ی بیریاران و ویژه وانان بووه، به تاییه تی له سه رده می گریکه كۆنه كاندا، به لام ده توانین بلین گفتوگۆی (هیباسی گه وری) نه فلاتوون به كۆنترین كار داده نریت كه له بواری ئیستاتیکا دا مابیته وه. "تیایدا هیباسی سوقتایی بی هوده هه وئده دات پیناسه یه کی رازیکه ربو جوانی پیشكه ش به سوكرات بکات". (ئه لصادق، 1967: 240).

هه موو جوړه ئیستاتیکا و جوانکاری وشه یی و واتایه كانی عه ره بی له رووی مه شق و پراکتیکییه وه له شیعری کلاسیکی کوردی به دی ده کری، هه روهك د. مارف ده ئی: "هه موو هونه ره كانی حوسنی فه ساحه ت ته رسیع، فه واسیل، ته بدیل، جناس و هه موو به شه كانی، ئیستعاره، سیحه تی ته قسیم، سیحه تی موته قابیلات، موتابقه، ته زمین، ئیستعاله، هه موو به شه كانی به لاغه ت، ته رجیع... تاد". (خه زنه دار، 2001: 71). له شیعری کلاسیکی کوردیدا ره نگیدا وه ته وه، هه ربۆیه زمانی شیعری کلاسیکی کوردی به ره مه میکی به رزو و هه میشه یین و بو هه موو سه رده م و رۆژگارێك ده ست ده دن، چونکی ماکی نه مری دا یه ییناون، شایانی هه ئوه سته له سه رکردنه شیعری کلاسیکی کوردی بناغه و سه رچاوه ی رۆشنییری نه ته وه ی کوردن.

زمان كه ره سته ی سه ره تایه شیعره، به كارهینانی زمان له نووسینی زانستی و زمانی رۆژانه دا، ته نیا بو گه یاندنی بیر، به لام له شیعره و نه ده بدا زمان ده گۆریت بو هیما (symbol)، زمانی شیعری نامراییك نییه بو به جیهینانی شتیك، به ئكو خودی خوئی ناما نه ج. زمان دیارده یه کی ئا ئوز و تیکچرژاوه كه شیعرییه تی پی ده هۆنریته وه، نه و شیعره وه یه کی تر به زمانه كه ده به خشی، نه مه ش ده بیته هۆی نه وه ی زمانه كه به هیترتر و ره وانتر و پر هونه ر بیته و به هایه کی زیاتر به مه به ست به خشیته. (قادر، 2012: 71).

ناسته كانی زمانی شیعری (دهنگ و وشه و رسته... تاد) به توندی به یه كه وه به ستراونه ته وه و ناتوانریت له ناستیک بکۆنریته وه به دا برانی له وانی تر، چونکه نه م ناستانه له نیوان یه كتردا كارلیك ده كه ن و یه كتر ته واو ده كه ن. "شیعره جوړیکه له زمان، هه موو كه سیك ده ستی ناگاتی، ته نیا نه وانه نه بی كه جوړه تواناییکی نمونه یی تاییه تیان هه یه" (سامرائی، 15: 1404).

وشه كه رهستهى سه رهكى شيعره و يه كيكه له هوكارهكانى ئيستاتىكا و كاريگهري له شيعردا، چونكه مۇسيقا و ناوازي شيعريش په يوهستن به و وشانهى كه شاعير به كاريان دينيت، له بهر نه وه ده توانين زمانى شيعري به ره گه زى هه ره سه رهكى بنياتى دهقى شيعري دابنين. كه واته بهرزى و داهينانى هه ره شيعريك وه بگيريت ده بى له زمانه وه دهستپيكرت و بكرتته پيوهر. "زمانى شيعري دوو نهركى سه رهكى ده بينيت، سيمولوزى و ئيستاتىكى، يه كه ميان به وهى كه يه كه زمانيهكان واتاى فه ره نهنگى خويان ناگه يه نن، به لكو نامازه به واتاى تر ده كهن، دوو ميان نه و جوانيهى له شيوهى گوزار شت كردنه كه دا له هه موو ناسته كانى: مۇسيقا و. وينهى شيعري، په وانبيژى. تاد به ره مەى دينيت" (حسين، 2008: 93).

شيعريى كلاسيك:

به ره مەى گه وه شاعيرانى كلاسيكيمان، ده رياهكى پر به ها و رۆشنبرى و زانياريان گه لى بهر فراوانبووه، ده رياهكى پر به هاى دور و گه وه رهى به نه رخى سامانى بير و هوشى نه ته وهى كوردن، كه سنووريكى پان و پوړى له خو گرتووه.

ته نيا ره نگدانه وهى بارودوخى سه ره ده كه ميان نيبه، به لكو له وه تپه پرى كردووه، هه ره له سه ره دهى خويانه وه تا سه ره دهى ئيسلام و پيش زابين و دوورتريش ده گرتيه وه، سنوورى جوگرافيشيان به زان دووه، له بارهى بابته تى فره چه شن و كه سانى ناودار و شوينانى ناسراوى ميژوويى و. تاد. (عارف، 2007: 3-5). دواون.

شيعرى كلاسيكى كوردى زمانيكى تيكه نه له وشه و گوزار شتى عه ره بى و فارسى و توركى، به لام له چوارچيوه ياساكانى فونولوجى و مورفولوجى و سينتاكسى زمانى كورديدا داريزراون، واته توانيوه تى تاييه تمه ندييه كانى زمانى كوردى بپاريژن. هه ئبه ته شيعرى كلاسيكى كوردى تاراده يه كى بهرچاو كه وتوتته ژير كاريگهري ره وانبيژى عه ره بى و فارسى و توركى. ياريكردن به وشه و مانا و دروستكردنى ته نگوچه له مه به نانقه سن دانانى شيعريى بى نوخته، ريكخستنى شيعرى داخراو(موعه ما) يه كيك بوون له نه دگا ره بهرچاوه كانى ديارده كانى شيعرى كلاسيكى كوردى. (خه زنه دار، 2001: 170).

وشه ي فه ره نهنگى زمانى شيعريى نه ته وه موسولمانه كان كاريكى گه وه ري كردوتته سه ره غه زهل و قه سيدةى كوردى و نه واندى پيره وهى عه رووز و يه كيتيبى قافيه يان كردووه، به تاييه تى له سه ده كانى شازده مه وه تا سه ره ناي سه دهى بيسه تمه، غه زهل و قه سيدةى كوردى به گشتى نه وهى خه ريكي سؤفيزم و پارانه وه و نه عت بؤ بيغه مه ره(دروود و سلاوى خواى له سه ره) پيدا هه لدان و شانازى بوون كه وتبوونه ژير كار و زه برى زمانى عه ره بى. "به كارهينانى زمانيك بؤ شيعر

که چوارچیوه‌ی کوردی بیته و وشه‌کانی به کارتیگردنی نه‌ده‌بیاتی ئیسلامی تیکه‌لین له وشه‌ی کوردی (به‌زۆری) و وشه‌ی گهلانی موسولمانی دراوسی و کوردی هاوبه‌شی ناو هه‌موو کوردی له پال ره‌گه‌زی تاقه دیالیکتیکی کوردی که تیدا دیاربی". (ره‌سول، 1990: 27). که‌واته شیعری کلاسیکی کوردی زمانیکی سفت و پاراوه و پرن له هه‌نهره‌کانی ههر سی به‌شه‌کانی ره‌وانیژی وهک: واتاناسی و بوونبیژی و جوانکاریدا.

شیعره کوردیه‌کانی نالی:

نالی ویزه‌هوان و شاعیریکی ناوداری چرپیژی نه‌ته‌وه‌ی کورده، شیعره‌کانیشی لیوانلیون له‌هه‌نهره‌کانی ره‌وانیژی، چه‌ندیش لیبیکۆلدریته‌وه هه‌لده‌گریتا، چونکه شیعره‌کانی نه‌وه‌نده زمان پاراویی و دانایی له ناوخنیدا تیا به‌رجه‌سته‌کراوه، سه‌دان قه‌له‌می برشت لیبیتۆژیته‌وه مشتیک نمونه‌ی خه‌روالیکه. بو نمونه:

به‌حری غه‌زه‌لم پر له‌دور و گه‌وه‌ره نه‌مما

غه‌واسی ده‌وی به‌ته‌عمیقی بزانه

پر دانه‌یه، نه‌مما نه‌وه‌کوو دانه‌یی چه‌تتووک

به‌حرم وتوووه، نه‌ک وهک گۆلی مه‌ره‌زانه (ل: 396)

واته ده‌ریای بیبنی غه‌زه‌له‌کانم پریه‌تی له‌ دور و گه‌وه‌هری گرانبه‌های مه‌عنای ورد و جوان، وه‌نه‌بی ههر کۆلکه مه‌له‌وانی بتوانی به‌ ناسمانی نه‌و دور و گه‌وه‌هرانه ده‌ریبنی و واتایه‌کان لیکبداته‌وه، ده‌ریاوانی شه‌ره‌زای ده‌وی له شیعره‌کانم وردبیته‌وه و مه‌به‌ست بیبکی. شیعره کوردیه‌کانیشی جیگای تیرامان و شانازین، چونکه نه‌و سه‌رده‌مه‌ی که (نالی) تیا ژیاوه نووسین به‌زمانی کوردی زور که‌م بووه، شاعیرانی نه‌وسای کورد، یان عه‌ره‌بزان بووینه یان فارسی زان، به‌م دوو زمانه شیعریان هونیوه‌ته‌وه و که‌مه‌رخه‌م بووینه به‌رامبه‌ره‌زمانی نه‌ته‌وه‌که‌یان، له‌ کاتیگدا نه‌ره‌که‌ی به‌ پله‌ی یه‌که‌م له‌ نه‌ستوی نه‌واندا بووه، که‌چی ویرای نه‌وه‌ی نه‌و شاعیرانه‌ی که به‌ زمانی کوردی شیعریان نه‌نووسیوووه، به‌ چاویکی که‌میش سه‌یری به‌ کوردی نووسینی شیعره‌کانی نالیان کردوووه. (نالی، 1976: 43). بۆیه به‌م ته‌رزانه ده‌تی:

ته‌بعی شه‌ککه‌ریاری من، کوردی نه‌گه‌ر ئینشا ده‌کا

نیمتخانی خۆیه مه‌قسودی، له‌ عه‌مدهن وا ده‌کا. (ل: 25)

واته ده‌یه‌وی وه‌لامیان بداته‌وه، که هه‌زی نووسینی به زمانی کوردی وه‌نه‌بی له‌بهر نه‌وه‌بی که زمانی کوردی زمانیکی ناسانه و ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی و فارسی دا ناشکی، به‌لکو ده‌یه‌وی نه‌سپی خۆی له زمانی کوردی تاویدا، به‌کیشی عه‌رووزی عه‌ره‌بی شیعری کوردی به‌هۆنیته‌وه، که واته نالی له بی توانایی زمانی کوردی بو شیعری نووسین هه‌نه‌بژاردوه، به‌لکو له گرینگیدانی به زمانی نه‌ته‌وه‌که‌ی و هۆشیار و به‌رپرسیاریه‌تی ناوری له‌زمانی کوردی داوته‌وه. شیعره‌کانی نالی چه‌نده شیواز و زمانه‌که‌ی به‌هه‌یزه، ناوه‌رۆک و واتاناریی و مه‌به‌ستی شیعریشی له‌لوتکه‌دایه. هه‌ر له‌و سۆنگه‌یه‌وه (نالی) شیعری کوردی به‌راده‌یه‌که به‌ررکردوته‌وه که‌گه‌یانده‌وه‌یه‌ته ناستی نه‌ده‌بی نه‌ته‌وه‌کانی تری دراوسی، به‌به‌کاره‌ینانی واتای ورد و به‌رزی زمانه‌که‌ی ویستویه‌تی زمان و فه‌ره‌نگی کوردی سه‌نگین بکات. له‌و پێوده‌نگه‌وه هه‌یمنی شاعیر گوتویه‌تی: "هه‌ر مائیکی نی‌رانی که قورنایی پیرۆزی له‌سه‌ر تاق دانابی، پێویسته دیوانی حافزیشی له‌بن بی، منیش ده‌لیم خۆزگه هه‌موو ماله کوردیکیش (دیوانی نالی) له‌ژێر قورنایی پیرۆزدا دانابایه". (نالی، 1976: 12). منی به‌نده‌ش به‌چاوی (شکسپیر) ئینگلیزه‌وه له به‌هه‌یز و توانایی شیعرییه‌ت و شاعیری (نالی) ده‌روانم.

به‌شی دووه‌م / نیستاتیکی زمانی شیعره کوردیه‌کانی نالی:

زمان که‌ره‌سه‌ی سه‌ره‌کییه له به‌هه‌یزی و جوانی و ناسازی شیعردا، مه‌به‌ستیش له زمان واژه و واتاو شیوازی پیکهاته‌که‌یه‌تی، هه‌ر بویه شیعری به‌رز و ناباش به‌هۆی جوړی به‌کاره‌ینانی زمانه‌که‌یه‌وه رۆل ده‌گه‌یریت. "شاعر زمانه له‌رووی نه‌رکه نیستاتیکییه که‌یه‌وه" (روه‌یه‌ی، 1977: 98). واته شاعیر به‌هۆی زمانه‌وه ده‌توانی هه‌ست و سۆز و په‌نه‌انییه‌کانی ناخی له شیوه‌ی قه‌سیده‌یه‌که ده‌ربخات، قه‌سیده‌که‌ش ده‌بیته خه‌لقی زمانه‌که‌ی. که‌واته دانایی شاعیر له‌بیر و بۆچوونی نییه، به‌لکو له جوانناسی زمانه داهه‌نراوه‌که‌یدایه.

زمانی شیعری (نالی) زمانیکی نه‌وه‌نده چروناست به‌رزه که‌توانیویه‌تی به دانایی و لێزانیه‌وه نه‌سه‌قیکی هاوسه‌نگ له‌نیوان ده‌نگ و وشه‌سازی و رسته‌سازی و ره‌وانبێژیدا به‌هه‌ینه‌ته‌ ناراه، که‌تیشک به‌خه‌ریته سه‌ر هه‌ر پارچه‌یه‌کی پراوپرن له کۆمه‌لێک هه‌نهری ره‌نگاوه‌نگ، چه‌ندیش لێبیکۆلدریته‌وه به ره‌هایی مه‌به‌ستی شاعیر ناپیکیندري. به‌هه‌ق شیعره‌کانی له‌به‌رزی و نه‌مریدا داهه‌نراون و چێژبه‌خس و سیه‌راوین، وه‌رگر هه‌رگیز لێیان تیر نابیت. بۆ نمونه:

شیعری خه‌لقی که‌یده‌گاته شیعری من بۆ نازکی؟

که‌ی له‌دیه‌ته‌دا په‌تک ده‌هوا له‌گه‌ل هه‌ودا ده‌کات (ل: 120)

نهم دیره دستپیکری جوانه (حوسنی ته‌علیل)، واته به‌لگه‌یه‌ک بۆ دۆخیک دابندری، به‌لگه‌که‌ش شتیکی راسته‌قینه نه‌بی، ته‌نیا بۆ نیعتباریکی ناسک و شاعیرانه بی، واته نهم دیره شتیکی خه‌یالییه، په‌تک و هه‌ودا کیشه و هه‌راو مملانیی په‌کتر بکه‌ن له ناسکیدا.

هونه‌رکاری شاعیر له ره‌وانبیزی و وه‌سفی ورد و وشه‌نارایدا، وایکردوه له کۆن و نیستادا به‌رده‌وام شیعره‌کانی بخریته به‌ر قه‌له‌می به‌رشت و لیکۆلینه‌وه‌وی بۆ نه‌ نجام بدریت. هه‌روه‌ک ده‌لی:

(نالی) به‌داوه شه‌عری ده‌قیقی خه‌یالی شیعیر

بۆ نه‌ و که‌سه‌ی که‌شاعیره سه‌د داوی نایه‌وه (ل: 560)

نهم دیره شیعیره که‌واهیده‌ره له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌ شیعیره‌کانی پرن له ورده‌کاری و بۆ چینی به‌رز و نوخبه‌شی نوییوه. و له خواره‌وه هه‌ندی له‌وه‌هه‌رانه‌ی که‌ له واتاناسی شیعیره‌کانیدا ره‌نگیداوه‌ته‌وه ده‌یخه‌ینه به‌ریاس:

ته‌وه‌ری په‌که‌م: به‌کاره‌ینانی زمانی تیکه‌ن له زمانی عه‌ره‌بی، فارسی، تورکی:

نالی هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه (قورنانی پیرۆزی) به‌ جوانی خویندوه و به‌ دروستی شاره‌زایی زمانی عه‌ره‌بی بووه، چونکه له‌وه‌سه‌رده‌مه‌دا خویندن به‌ زمانی عه‌ره‌بی فه‌رمی بووه، دواتر زمانی فارسی خویندوه، پاشان چوه‌ته‌ خویندن فه‌قییه‌تی و له پیناوی وه‌رگرتنی زانسته نایینییه‌کاندا، زۆریه‌ی شاره‌دی و دیهات و شاره‌کانی کوردستان که‌راوه، دوا پله‌ی نه‌ و کاتی بریوه و مؤه‌تی مه‌لایه‌تی وه‌رگرتوه، نالی جیا له‌ زمانی دایک شاره‌زای زمانی عه‌ره‌بی و فارسی و تورکیش بووه، هه‌روه‌ک ناماژه‌ی پیدرا، نه‌ئبه‌ت نهم ناشنا‌بوونه‌شی به‌م زمانانه له خویندن حوچه‌ و زانستی شه‌رعیدا که‌ نه‌ و کات له خویندن نایینیدا ده‌خویندا به‌ ده‌سته‌یناوه. بۆنموونه:

فارسی و کورد و عه‌ره‌بی هه‌ر سه‌یم به‌ ده‌فته‌ر گرتوه

نالی نه‌مه‌رۆ حاکمی سی مؤلکه دیوانی هه‌یه (ل: 220)

نهم دیره پیناسی نه‌وه ده‌کات که‌ شاعیر شاره‌زا و بالاده‌سته له‌هه‌ر سی زماندا. نالی به‌ پله‌یه‌ک وشه‌و زا‌راوه‌یه‌کی په‌که‌جار زۆری زمانی عه‌ره‌بی له شیعیره‌کانیدا مه‌زاندوه، به‌هوی پارچه‌ پارچه‌ بوونی کوردستان و نه‌بوونی کیان و داگیرکارییه‌وه.

(برق البصر) له بهر بهررق ته له نلونی له نالی

(خسف القمر) له ئیشراق قیامه‌تی جه‌مالی (ل: 24)

ئه‌و وشانه‌ی هیلپان به‌ژێردا هاتوووه‌ وشه‌ی زمانه‌ی عه‌ره‌بین

ئه‌م ئه‌رزه‌ مه‌زره‌عه‌ی عه‌مه‌ له وکوئخه‌نی ئه‌مه‌ل

هه‌ندێ بووه‌ به‌ مه‌سجید و هه‌ندێ به‌ مه‌زبه‌له‌ (ل: 384)

وشه‌یه‌کی زۆری زمانه‌ی فارسیه‌ی له‌ دیوانه‌ شیعرییه‌که‌ ییدا ره‌نگداوه‌ ته‌وه‌:

وه‌فای عه‌هده‌ له‌ من رۆح و له‌ تۆ ماچ

چییه‌ چاره‌ی ئه‌مانه‌ت غه‌یری ته‌سلیم (ل: 252)

سه‌ف سه‌ف که‌ ده‌وه‌ستن به‌ نه‌زه‌ر خه‌تتی شو‌عاعن

حه‌لقه‌ که‌ ده‌به‌ستن وکو خه‌رمانه‌یی ماهن (ل: 279)

نالی زمانه‌ی تورکیه‌ی له‌ شیعره‌کانیدا به‌کاره‌یناوه‌، به‌رێژه‌یه‌کی که‌ متر له‌ زمانه‌ی عه‌ره‌بی و فارسی:

کانی ده‌زیت به‌ ئاو و دره‌خت ئاوسن به‌ با

شایی به‌هاره‌ بولبوله‌ داماد و غونچه‌ بووک (ل: 279)

داماد وشه‌یه‌کی تورکیه‌ی به‌ مانای زاوا دیت.

له‌ دندا ناته‌شی بلیسه‌ی میسلی ته‌ندوووه

شه‌تی ئه‌شکم مانبع ده‌سووتیم ده‌بمه‌ کۆی نووره‌ (ل: 332)

(ناتهش) وشه‌یه‌کی توركییه به‌مانای ناگر دیت.

ته‌وه‌ری دووه‌م / کورتبیری:

کورتبیری پاژیکه له هونه‌ری واتاناسی، له‌رووی وشه‌یه‌وه: به‌واتای کورتکردنه‌وه دیت، هه‌روه‌ک چۆن به‌یه‌کیک ده‌لیی کابرا له کورتی بریه‌وه، مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه که‌سه‌که قسه‌کانی خۆی کورتکرده‌وه و نه‌نجامه‌کانی که‌یاند.

له‌رووی زاراوه‌یه‌وه: واته به‌وشه‌ی که‌م واتای زۆر بگه‌یه‌نریت، به‌و مه‌رجه‌ی هیچ که‌موکورییه‌ک له نه‌دای قسه‌کانه‌وه نه‌ی. ته‌فتازانی ده‌لی: "کورتبیری نه‌وه‌یه وشه‌ی که‌متر بیت له مه‌به‌ستی بنجی و واتاشی ته‌واوبیت". (سلوم، 1977: 343).

که‌واته کورتبیری به‌خشیینی واتایه به‌وشه‌ی که‌متر له واتاکه، بینه‌وه‌ی واتاکه‌ش که‌مبکات. "کورتبیری ده‌رپینی مه‌به‌سته به‌که‌مترین بیت". (رشیق، 1963: 200). که‌واته شاعیر له‌م هونه‌ره وشه‌کاریه‌کی زۆر که‌م به‌کارده‌هینی بۆ که‌یاندنی ناما‌نجه‌که‌ی، به‌شیوه‌یه‌ک هه‌ر وشه‌یه‌ک چه‌ندین واتای شاراوه و په‌نهانی له ناواخنییدا هه‌شارداوه، ده‌بی به‌لیزانیه‌وه شروقه‌ی ره‌خه‌گرانه‌ی بۆ بگه‌یریته‌به‌ر، بۆ نه‌وه‌ی به‌روونی و دروستی مه‌به‌سته‌که بیپیک. "کورتبیری نه‌وه‌یه که‌ کۆمه‌له گوزاره‌یه‌ک به‌چه‌ند وشه‌یه‌کی که‌م ده‌رپیری". (سه‌جادی، 1978: 52). چه‌ند نه‌موونه‌یه‌ک:

نالی عه‌جه‌ب به‌ قووه‌تی حیکمه‌ت نه‌دا نه‌کا

مه‌عنای زۆر و گه‌وره به‌ له‌فظی که‌م (ن: 260)

واته نالی ده‌لی به‌زانایی و به‌چه‌ند واژه‌یه‌کی که‌م مه‌به‌ستیکی گه‌وره به‌یان ده‌که‌م، نه‌م دیره‌ شیعره پیناسیکه بۆ کورتبیری به‌هه‌موو واتایه‌که‌وه.

له‌بت میم و قه‌دت نه‌لف و زولفت چیم

ده‌زانی به‌سییانه طالبی چیم (ن: 312)

نالای له بری نهوهی بلی لیوت له بچووکییدا وهکو سه‌لکی پیتی (م) خپ و بچووکه و قه‌دو بالاشت وهک پیتی نه‌لف بهرز و باریکه و زولفیشته وهکو پیتی (چ) پیچی خواردوو، بهو واژه کورت و که‌مانه مه‌به‌سته‌که‌ی دهربرپوه، لی‌ره‌دا کورتبری به‌لابردنی نامراز و بووی لیکچوون پیکهاتوو.

موو سونبولی ناشوفته، دوردانه‌یی ناسوفته

دهم غونچه‌ی نه‌شگوفته، تی‌فکره کوره یاکچ (ل: 220)

له‌م دیرهدا له‌بری نهوهی بلیت موووی وهکو سونبول ناشوفته‌یه و ددان وهکو دوری ناسوفته‌یه و ده‌می وهکو خونچه نه‌شگوفته‌یه، بهو شیوه‌یه‌ی سه‌ره‌وه‌ی دهری بره. لی‌ره‌دا کورتبری به‌لابردنی نامرازی چوواندنی نه‌نجامداوه.

نه‌گهر خوینم دهریژی تو نه‌وه تیغ و نه‌میش گهردن

نه‌گهر بنیادی په‌یمان ده‌ستی من دامینته بازا (ل: 73)

له‌ نیوه‌ی دووه‌می نه‌م دیرهدا، شاعیر له‌بری نهوهی بلیت (نه‌گهر په‌یمانیشم له‌گه‌لدا ده‌به‌ستی)، کورتی کردوته‌وه و بهو شیوه‌یه‌ی سه‌ره‌وه‌ی دهربرپوه، لی‌ره‌دا فرمانی رسته‌که‌ی لابر دووه بو پیکه‌پینانی کورتبری‌یه‌که‌ی.

سه‌یوان نه‌ظیری گونبه‌دی که‌یوانه سه‌بزو صاف

یاخو بووه به‌دائیره‌ی نه‌نجوومه‌نی قوبوور. (ل: 125)

له‌م دیرهدا له‌بری نهوهی بلی‌گردی سه‌یوان، ته‌نیا واژه‌ی (سه‌یوان) ی هی‌ناوته‌وه، لی‌ره‌دا (دی‌ارخراوی) لابر دووه، بو نهوه‌ی له‌دیره‌که‌دا کورتبری به‌ده‌ست بیتی.

یار‌تور به‌تی یاغوربه‌تی باری بشکینین

ههر مونتته‌ظیره نالی نه‌گهر مرد نه‌گهر ما (ل: 121)

له‌ نیوه‌ی دووه‌می نه‌م دیرهدا هه‌ردوو رسته‌ی (نه‌گهر مرد) و (نه‌گهر ما) یه‌ک گوزاره‌یان هه‌یه، نه‌ویش (ههر مونتته‌ظیره) واته‌ یه‌ک وه‌لامی مه‌رجیان هه‌یه، هه‌روه‌ها له‌رسته‌ی (نه‌گهر ما) دا بکه‌ره‌که‌ی که‌(نالی) یه‌ لابراره.

پیم ده‌لین مه‌حبوبه‌ خیل و قیچه مه‌یلی شه‌رده‌کا

خیل و قیچه یا ترازووی نازی نه‌ختی سه‌رده‌کا (J: 83)

له‌نیوه‌ی دووه‌می نه‌م دێره‌دا، نالی له‌بری نه‌وه‌ی بلیت (مه‌حبوبه‌ خیل قیچه) ، نیه‌ادی رسته‌که‌ی لابر دووه‌ و ته‌نیا
گوزاره‌که‌ی هیشته‌تۆته‌وه‌که‌ (خیل و قیچه) (عه‌بدوهره‌ حمان، 2000: 271).

ته‌وه‌ری سییه‌م / پاراستنی بنه‌ما سه‌ره‌کییه‌کانی سینتاکس:

له‌رووی سینتاکسه‌وه‌ زمانه‌که‌ نه‌م تاییه‌تیانه‌ی هه‌یه:

1- له‌چوارچیوه‌ی بنه‌ما سه‌ره‌کییه‌کانی رسته‌ دهرنه‌چووه‌ و هیج رسته‌یه‌کی نییه‌ به‌ بی‌ بکه‌ر و فرمان، یان نیه‌ادو
گوزاره‌.

2- هه‌ندیکجار گۆرانی به‌سه‌رشوینی به‌شه‌ ناخواتنه‌کانی رسته‌دا کردووه‌، .. نه‌مه‌ش وایکردووه‌ زمانی شیعه‌کانی
جوانتر و کاریگه‌رتربن. بۆ نمونه:

نه‌مردم من نه‌گه‌ر نه‌ مجاره‌ بی‌ تۆ

نه‌چم شه‌رته‌ هه‌تا نه‌م خواره‌ بی‌ تۆ (J: 220)

نه‌م به‌یته‌ له‌دوو رسته‌ پیکهاتووه‌، هه‌ر نیوه‌ دێری رسته‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆیه‌.. نه‌وه‌تا:

نه‌مردم من نه‌گه‌ر نه‌ مجاره‌ بی‌ تۆ

نه‌سلی رسته‌که‌ له‌رووی بنیاتی سینتاکسییه‌وه‌ ده‌بو‌وابی:

نه‌گه‌ر نه‌ مجاره‌ من بی‌ تۆ نه‌مردم

ده‌بینین (پیشخستن) و (پاشخستن) بۆ شه‌ ناخواتنه‌کانی رسته‌که‌، له‌ نامرازی مه‌رجی و بکه‌ر و فرمان و ناوه‌نکاردا
کردووه‌. به‌لام (بکه‌ر و فرمان) و نه‌وانی تریش هه‌رماون و رسته‌که‌ش واتای ته‌واوه‌.

رسته‌ی دووه‌م:

نه‌چم شه‌رته‌ هه‌تا نه‌م خواره‌ بی‌ تۆ

دیسان وەکو نیوه‌دیری یه‌که‌م گۆرانی ته‌واوی به‌سه‌ر شوینی به‌شه‌ ناخواتنه‌کانیدا هیناوه، به‌لام بنیاتی سه‌ره‌کی و
بنجی رسته‌که ههر ماوه واتا به‌هیز بووه و تیکنه‌چوو له‌ پرووی سینتاکسی رسته‌ی کوردبیه‌وه، نه‌سه‌که‌ی به‌م
شیوه‌یه‌یه:

سه‌رتنه هه‌تا نه‌م خواره‌ش من به‌ بی‌ تۆ نه‌چم

به‌لام شیعرییه‌ت وای لیکردوه، زمانه‌که به‌م ده‌ستکاربیه‌وه ریکبخری له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا پارێزگاری له‌ بنیاتی بنجی
زمانه‌که بگات، هه‌تا واتا به‌باشی بگات و نه‌شیوی. نالی له‌ نمونه‌یه‌کی دیکه دا ده‌لی:

حوسنی نه‌زه‌ره نه‌سلی نه‌زه‌ره حوسنی به‌عیسمه‌ت

سۆفیی که ده‌کاته ته‌رکی به‌ نینسانی مه‌زانه (ل: 397)

له‌نیوه‌ دیری یه‌که‌م (نه‌سلی نه‌زه‌ره) نیه‌ادی رسته‌که‌یه، به‌لام ده‌بینین دواکه‌وتوه، (حوسنی نه‌زه‌ره) که گۆزاره‌ی
رسته‌که‌یه پیشخراوه، به‌مه‌ش (پیشخستن و دواخستن دروستبووه) به‌لام بنیاتی رسته‌که ههر ماوه و تیکنه‌چوو،
هاوکات واته‌که‌شی به‌شیوه‌یه‌کی جوان گه‌یاندوه، له‌ پرووی رسته‌سازبیه‌وه نه‌سلی رسته‌که به‌م شیوه‌یه‌یه:

نه‌سلی نه‌زه‌ره حوسنی نه‌زه‌ره حوسنی به‌عیسمه‌ت

ده‌بینین (پیشخستن) و (پاشخستن)ی، بۆ به‌شه‌ ناخواتنی رسته‌که له‌ به‌شکانی نیه‌اد و به‌شی گۆزاره‌دا نه‌ نجام
داوه، به‌بی شیواندنی بنه‌ماکانی رسته‌سازی و ماناکه‌بشی نه‌گۆراوه، نالی نه‌م جوژه هونه‌ری به‌کارهیناوه بۆ
زه‌فکردنه‌وه‌ی مه‌به‌ست، یاخود دروستکردنی سه‌روا، یان کورتکردنه‌وه‌ی دهربرین و به‌جوانترین شیوه، که‌واته
پیشخستن و دواخستن هۆکاریکی گرینگن بۆ وردکردن و باشت‌گه‌یاندنی واتادا. (عباس، 1987: 313-314).

ته‌وه‌ری چواره‌م / پر هونه‌رکردنی زمان:

زمانی شیع‌ر زۆر جی‌اوازه له‌ زمانی ناسایی گه‌فتوگۆکردنی خه‌ئکی، بۆیه‌ پێوه‌ری شیع‌ر و هونه‌ره‌که‌ی له
زمانه‌که‌یادیه. ههر شیع‌ریک نه‌گه‌ر دانه‌ره‌که‌ی شاره‌زا نه‌بیت له‌ فه‌ره‌نگ و زمان و که‌لتور و هونه‌ره‌کانی ره‌وانبیرتی
به‌هه‌موو به‌شکانیه‌وه، شیع‌ره‌که‌ی لاواز و بی‌بایه‌خ ده‌بی و نابیتته‌ داهینان و رامان و جیبی لیکۆلینه‌وه، زمانی شیع‌ری

نالای به ههق زمانیکی چروبهرز و پرمۆسیقایه، شیعرهکانی پراوپرن له هونهره رهوانبیریهکان، له خوارهوه تیشکیکی
خیرا دهخهینه سه رهه ندی له وهونه رانه:

1- دژیهك:

یهکیکه له هونهرهکانی جوانکاری واتایی، به عه ره بی (الطباق) ی پیده ئین، واتا بریتییبه له کۆکردنه وهی
دوو وشه، کۆی نه و وشانه له رووی واتاوه دژ و پێچه وانهی یهك بن.

دژیهك بریتییبه له "هینانی دوو رسته ی دژیهك، یان رووبه رووکردنی دوو واتای پێچه وانه، جا نه م دژیهك و
پێچه وانیه داویك بی له تان و پۆی هۆنراوه دا یان فامکیك بی له زنجیره ی په خشاندا" (گهردی، 1976: 681)
دژیهك زۆر جووری هه یه بو نموونه:

عهكسی چاوی تۆ له چاویدا به خواری تیدهگهی

که چ نه زهر که ی فهرقی خوار و ژوور و خیر و شه ر دهکا (ل: 57)

(خوار) و (ژوور) و (خیر) و (شه ر)، دوو جووته وشه ی دژو و پێچه وانهی یهکن و هه ریه که یان له فهره نگدا ره گی
سه ربه خۆیان هه یه به وهش دژیهکی دروستکردوه.

لهکن من با وجودی ناس و نه جناس

کهسی تیدا نیه نه م شاره بی تۆ (ل: 78)

(با وجودی ناس و نه جناس) واته پری خه لک و (کهسی تیدا نیه نه م شاره بی تۆ) واته خالیبوونی شار له کهس،
نه مهش دوو وینه ی دژ و پێچه وانهن. (مسته فا، 2011: 293-300)

2- لیکچوواندن:

بریتییبه له چوواندنی شتیك به شتیکی دیکه وه، له بهر هه بوونی سیفه تیک یان زیاتر له سیفه تیکی
هاوبهش له نیوان هه ردوو شتدا، لیکچوواندن نه وه یه "که یهك له دوو شته کان له رووی هه ست یان نه قله وه
شوینی نه وی دیکه بگریته وه. (مطلوب، 2006: 168). لیکچوواندن چه ن دین جووری هه یه بو نموونه:

ماتهم وه‌کو زولفه‌ینی سیه‌هه گرتی سه‌را پات

پۆشی له بوخت ته‌عبیه‌ی به‌یده‌ق و شامات (ل: 108)

ماتهم : لێچوووه

وه‌کو: نه‌وزاره

زولفه‌ین : له‌وچوووه

گرتی سه‌را پات: رووی لێچووواندنه . وینه‌یه‌کی نایابی لێچووواندنی به‌م شیوه‌یه به‌ره‌مه‌یناوه.

له بت میم و قه‌دت نه‌لف و زولفت چیم

ده‌زانی به‌م سیانه تالیبی چیم (ل: 76)

لێچووواندنی (لێو) به‌سه‌ری فۆنیمی (میم) لێچووواندنی (بالا) ی به‌ پیتی (نه‌لف) به‌رزی و باریکی، (زولفیش) وه‌کو پیتی (چیم) نوولی خواردوووه.

3- ره‌گه‌زدۆزی:

شیوازیکه له شیوازه‌کانی جوانکاری وشه‌یی و هونه‌ری ره‌وانبێژی، له‌لایه‌نی ناواز و مۆسیقای وشه‌ ده‌کۆلێته‌وه، ره‌گه‌زدۆزی: که (جناس‌ی پێده‌گوتریت له‌ عه‌ره‌بیدا، بۆیه‌ش کوردیه‌یه‌ی وای بۆ داناوه، چونکه (ره‌گه‌ز) به‌ مه‌عنا‌ی نه‌سل و نه‌ژاده، (دۆزی) له‌ دۆزینه‌وه، پێکه‌وه‌ گونجاندن و دۆستایه‌تی ره‌گه‌زی دوو وشه‌ دمه‌دۆزێته‌وه. (سوجادی، 1978: 126). ره‌گه‌زدۆزی بریتییه‌ له‌ بوونی دوو وشه‌ که له‌ ده‌ره‌پێندا به‌ شیوه‌یه‌کی ته‌واو یانیش که‌مه‌تر له‌وه، لێچووونیک له‌ نیوانیاندا هه‌بێت به‌لام له‌ واتادا هه‌ریه‌که و واتای سه‌ره‌خۆیی هه‌بێت، نه‌وه‌ش دوو جووری سه‌ره‌کی هه‌یه‌ ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو و ناته‌واو، هه‌ریه‌که له‌ مانه‌ش چه‌ندین جووری جیاواز له‌ خۆده‌گریت، لێره‌ ناتوانین له‌ به‌ر سنووری باسه‌که‌ نامه‌زه به‌ هه‌موو جووره‌کانی بکریت، بۆیه‌ له‌ کورتی ده‌یه‌رینه‌وه. "سته‌فا، 240-224).

دوینی چ بوو دهتدا به زوبانی لاقی کهرامهت

له مرۆ نه دهت بوو نه دهت بوو نه دهت بوو (ل: 456)

نالای سێ جار وشه ی (نه دهه) ی هیناوه تهوه، له جاری یه کهم پیکهاتوهه له (نه) ی نامزای نه هی له گه ل (دهه)،
که به واتای سهردهم دیت، دووهه له (نه) ی نامزای نه هی له گه ل (دهه) ی که به واتای (دهمی نادهمیزاد) دیت، له
سینه مدا وشه ی (نه دهه) یه که پارچه یه و عهره بیه به واتای په شیمانی دی، به مهش ره که زه دوزیه کی ته وای زور جوانی
به ره مهیناوه.

یه عنی گولاوی قودسه کلاوی ره فیه نه کا

نه و خاکه چاکه پاکه و نه و ناوه مه نه ره (ل: 345)

له نیوان وشه ی (گولاو) و (کلاو) ی دا، ره که زه دوزی ناته وای له جوړی جودا هه یه، له نیوان وشه ی (نه و) و (ناودا)
ره که زه دوزی ناته وای له جوړی (ناته وای) هه یه، له نیوان وشه ی (خاک) و (چاک) دا ره که زه دوزی ناته وای له جوړی (جودا)
هه یه.

4- تیلنیشان:

تیلنیشان له عهره بیدا (تلمیح) ی پیده و تریت، بریتیه له نامازهدانی شاعیر به نایه تیکی قورنانی پیرۆز، یان
فهرمووده یه، یان په ندیکی پیشینان و رووداویکی میژووی گرینگ، یان داستان و به سه رهات و هه رشتیکی تری
هاوشیوه، به لام بی نه وهی که نامازه بو شتیك دهکات، که له سه ره بوهستی و به دریزی باسی بکات، به لکو هه ره به
نامازه یه کی خیرا به سه ریاندای تیده په ریت، تیلنیشان هه ره وکو له پیناسه که یدا روونکراوه ته وه
جوړا و جوړه. (مسته فا، 2012: 146-151). لیره دا به کورتی روونیده که یه وه:

موحه ممه د نه حمه دی مورسه ل مونیری مینبه ره و مه حفهل

به شیر ی ناخیر و نه وهل و نه زیری خویش و بیگانه (ل: 416).

نهم دیره شیعره به وشه‌کانی (به‌شیر) و (نه‌زیر) ی، تیئینشانه بو دوو نایه‌تی قورنانی پیروژ ((يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا
أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا 45 وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا)) . (الاحزاب: 44-46).

عیشقت که مه‌جازی بی خواهیش مه‌که نیلا کج

شیرین و کج و، نه‌یلا کج و، سه‌لما کج و، عه‌ززا کج (ل: 126)

نهم دیره شیعره (تیئینشان) ه بو پالنه‌وانی نهم چوار داستانه مه‌جازیه‌ی خوشه‌ویستی: (شیرین و فه‌هاد) و (نه‌یلا و
قه‌یس) و (سه‌لما‌ی بوکی شیعری عه‌ره‌بی) و (عه‌ززا و نامیق).

5- پیچهو په‌خشه:

له عه‌ره‌بیدا (لف و النشر) ی پیده‌گوتریت، نه‌وه‌یه چهند وشه‌یه‌ک به‌دوای یه‌ک بیئنی و پاشان به‌قه‌د نه‌وانه‌وه
وشه‌ی تر بیئنی که په‌یوه‌ندیان به‌واته‌ی پیشه‌وه هه‌بی، بی نه‌وه‌ی دیاری بکه‌ی کام وشه بو کام وشه ده‌گه‌رپه‌ته‌وه،
نی‌رده‌دا مه‌رج نه‌وه‌یه ژماره‌ی وشه‌کانی به‌شی یه‌که‌می گوته‌که و ژماره‌ی وشه‌کانی به‌شی دووه‌می گوته‌که به‌قه‌د یه‌کین
و، په‌یوه‌ندی نیوانیشیان ده‌شیت به‌یه‌که‌وه گونجان و شیانبین. (مسته‌فا، 2007: 24).

نهم هونه‌ره‌ش یه‌کیکه‌ نه (جوانکاری و واتایی) چهن‌دین نمونه‌ نه شیعره‌کانی نالیدا ره‌نگی داوه‌ته‌وه:

عه‌ج‌هب نالی به‌ قوووت و حیکه‌مت نه‌دای نه‌کا

مه‌عنایی زۆر و گه‌وره، به‌وشه‌ی که‌م و بچووک (ل: 345)

له‌نیوه‌ دی‌پری دووه‌م وشه‌کانی (مه‌عنا) و (زۆر) و (گه‌وره) به‌دوای یه‌کدا هاتوون، دابه‌دوای نه‌و سئ
وشه‌ی (شه) و (که‌م) و (بچووک) هاتوون، بو نه‌وان ده‌گه‌رپه‌ته‌وه په‌یوه‌ندی نیوان (مه‌عنا) و (شه) په‌یوه‌ندییه‌کی
به‌دوای یه‌ک هاتوون، هه‌رچی په‌یوه‌ندی نیوان (زۆر) و (که‌م) و وشه‌کانی (گه‌وره) و (بچووک) یشه په‌یوه‌ندییه‌کی
دژیه‌که، به‌مه‌به‌ستی هونه‌ری (پیچهو په‌خشه) درووستبووه.

گوتم نه‌ی ماه: دئی من، به‌ دئی خۆت بکهره

گوتی به‌ردی به‌ قیبه‌ت، به‌ که‌بابی نادم (ل: 276)

له نیوه دپیری یه‌که‌مدا، نالی (دلی من) و (دلی خۆت) ی هیناوه، له نیوه دپیری دووه‌مدا دوا به دوا ی وشه‌کانی (به‌ردی به قیمه‌ت) و (که‌بابی) هیناون، (به‌ردی به قیمه‌ت) به‌رامبه‌ر (دلی خۆت) و (که‌باب) به‌رامبه‌ر (دلی من) به‌مه‌ش (پنچه‌وپه‌خشه‌یه‌کی) له جوړی نارێک درووست کردووه.

6- به‌رامبه‌ری:

له عه‌ره‌بیدا (المقابله) ی پنده‌لین، بریتیه‌یه له بوونی به‌لایه‌نی که‌م چوار وشه‌ دوویان له به‌شی یه‌که‌می ناخاوتن و دووه‌کانی تر له به‌شی دوا ی نه‌وه‌وه بیت، به‌و مه‌رجه‌ی په‌یوه‌ندی نیوان هه‌ر وشه‌یه‌کی به‌شی یه‌که‌م و وشه به‌رامبه‌ره‌که‌ی له به‌شی دووه‌مدا په‌یوه‌ندییه‌کی دژیه‌ک بیت. به‌رامبه‌ری نه‌وه‌یه "دوو واتای له‌گه‌ل یه‌ک گونجاو، یان زیاتر له‌وه به‌پنیریت که به ریز دژ و پینچه‌وانه‌ی نه‌و واتایانه‌ی پیشوون". (نه‌لتونجی، 1999: 814).

به‌رامبه‌ری یه‌که‌که‌ له هونه‌ره‌کانی جوانکاری و وشه‌یی نه‌م هونه‌ره‌ش به‌ ریزه‌یه‌کی به‌رچاو له شیعره‌کانی نالیدا ره‌نگیداوه‌ته‌وه:

به‌ هاوین جه‌سته‌ خه‌سته‌ی ده‌ردی گه‌رمام

به‌ زستان دل‌ شکسته‌ی به‌ردی سه‌رمام (ل: 200)

له نیوه دپیری یه‌که‌مدا به‌ ریزه‌ وشه‌کانی (هاوین) و (گه‌رما) هاتوون، له نیوه دپیری دووه‌میش وه‌ک به‌رامبه‌ری نه‌م دوو وشانه، به‌ریزه‌ وشه‌کانی (زستان) و (سه‌رما) هاتوون، په‌یوه‌ندی نیوان وشه‌کانی (هاوین) و (زستان) و هه‌روه‌ها په‌یوه‌ندی نیوان وشه‌کانی (گه‌رما) و (سه‌رما) په‌یوه‌ندی دژیه‌کییه‌ به‌م شیوه‌یه‌ش به‌رامبه‌ری دوو به‌ دوو دروستبووه.

7- ره‌نگامه:

نه‌م هونه‌ره‌ له (الملمع) ی عه‌ره‌بیه‌وه وه‌رگیراوه. ره‌نگامه یان موئه‌مه‌ع بریتیه‌یه له شیعریک زیاتر به‌ زمانیک نووسراین، جا به‌ دوو زمان یان به‌سێ یان به‌ چوار زمان نووسراین. به‌مه‌رجی هه‌موو شیعره‌که ته‌نیا هی خودی شاعیره‌که بیت. نه‌م هونه‌ره‌ش له شیعره‌کانی نالی دا ره‌نگیداوه‌ته‌وه:

یا بدر علوا و ضیاوا و کمالا

فالغضن مع الاصل الی فرعک مالا

تاسونبولی زونفت له نیهادی قه‌دت نالا

من دوودی هه‌ناسه‌م گه‌بیه‌ه‌ عالمی بالا(ل: 438)

نالی له‌م پارچه‌یه‌دا به‌ زمانی کوردی و عه‌ره‌بی نووسیه‌ه‌، نه‌مه‌ش پێیده‌گوتریت (ره‌نگامه‌ی هاوسه‌نگ) که‌ شاعیر نه‌ سه‌ره‌تاوه‌ تا کۆتایی به‌ دوو یان سی‌ زمان ده‌نووسی. (سته‌فا، 2012: 126).

8- جیگۆرین:

هونه‌ریکه‌ له‌هونه‌ره‌کانی جوانکاری واتایی، له‌ عه‌ره‌بیدا (العکس) ی پێیده‌گوتریت، بریتیه‌ه‌ له‌وه‌ی دهرپین له‌ سنووری وشه‌ی لیکدراوادی یان رسته‌ بی، چ له‌ سه‌ره‌تاوه‌ تاکۆتایی وشه‌کانی بخوینریته‌وه‌، چ له‌ کۆتایی بو سه‌ره‌تا وشه‌کانی بخوینریته‌وه‌ هه‌ر هه‌مان شت دهرپچیت.

ته‌نگانه‌ وا ده‌بی که‌ له‌ و جیگه‌ ته‌نگه‌ دا

سائیل نه‌کیری عاریف و مه‌عروف مونکهره‌ (ل: 56)

(نه‌کیری عارف) که‌ له‌ سه‌ره‌تای نیوه‌ دیری دووه‌مدا هاتووه‌، دوواتر له‌ کۆتایی دیره‌که‌دا کراوه‌ته‌ (مه‌عروفی مونکهر)، به‌مه‌ش (جیگۆرین) به‌ره‌م هاتووه‌.

ته‌وه‌ری پینجه‌م / پاریزگاری له‌ کیش و سه‌روادا:

مۆسیقای دهره‌وه‌ له‌ سیسته‌می (کیش و سه‌روا) وه‌ به‌رپا ده‌بیته‌، له‌ شیعری عه‌رووزیدا سیسته‌می کیش هاوسه‌نگیه‌ له‌ نیوان هه‌نگاوه‌کان (ته‌فعیله‌کان) ی هه‌ردوو نیوه‌ دیری شیعر، نه‌ نجای نه‌و یه‌کسانیه‌ی هه‌نگاوه‌کانی کیش و هاوتایی له‌ ده‌نگ و ئاوازه‌کانیان له‌ هه‌ردوو نیوه‌ دیره‌دا ده‌بیته‌ هوی به‌رپا بوونی دوو ره‌گه‌زی نیستاتیکیا له‌ شیعردا، که‌ بریتین له‌ هاوتایی و هاوته‌ریبی، که‌ جوانیه‌کی ئاوازه‌یی دنگیر به‌ شیعر ده‌به‌خشن، نه‌وه‌ش له‌ ئاکامی هه‌ستکردن به‌و گونجان و هاونا‌هه‌نگیه‌وه‌ دیت، که‌ له‌ ده‌روونی مروقه‌وه‌ په‌یدا ده‌بیته‌، " کیش ترپه‌ و مؤسیقا

بئه‌مابه‌کن له بئه‌ماکانی هه‌لبه‌ست و به‌یه‌که‌وه په‌یوه‌ندن و بوونیان بیه‌که‌وه په‌یوسته، نه‌بوونی هه‌ریه‌کیکیان که‌موکۆریه‌ک به‌له‌شی واتایی و شیوه و رووخساری هه‌لبه‌ست دئ". (بیمار، 1992: 10).

مۆسیقای دهره‌وه‌ی شیعر له دوو ره‌گه‌زی گرینگی ریتیم و کیش بیه‌کدیت، له شیعردا هه‌ریه‌که‌یان له دهره‌تانی په‌یوه‌ندی (connection) و گونجاندن (Harmony) یه‌کتر ته‌واو ده‌کن. هه‌ر شیعریک وه‌ریگرین راسته‌وخۆ ده‌بیت له کیش و سه‌رواوه لی‌کۆلینه‌وه‌ی بو‌بکریت. چونکه کیش و سه‌روا دوو دیارده‌ی دیار و به‌رچاوی شیعرن که‌دیوی دهره‌وه‌یه‌تی. " شیعر له دیوی دهره‌وه‌یدا به‌ زۆری دوو دیارده‌ی سه‌ره‌کی تییدا دهره‌که‌ویت نه‌ویش کیش و سه‌رواوه". (که‌ردی، 1999: 67). به‌بێ کیش و سه‌روا نیستاتیکای شیعر نامینیت و سیفه‌تی به‌ هارمۆنیبوون له‌ناو ده‌چیت.

کیش (Meter) :

کیش دیارده‌یه‌کی دیار و به‌رچاوی شیعره که‌دیوی دهره‌وه‌یه‌تی، شیعری کلاسیکی کوردی به‌ کاریگه‌ری شیعری عه‌ره‌بی و فارسی هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه په‌ره‌وه‌ی له کیشی عه‌رووزی عه‌ره‌بی کردووه، شاعیرانی کورد هه‌ر له‌سه‌ر نه‌و ری‌چکه‌یه شیعیریان هۆنیوته‌وه. کیش بریتییه " له دووباره‌کردنه‌وه‌ی یه‌که‌یه‌کی ده‌نگی (الوحده صوتیه) دیاریکراو له سه‌ر پی و ده‌نگیکی تایبته‌ت که له هه‌ر به‌یتیک له‌به‌یته‌کانی شیعره‌که دووباره ده‌کریته‌وه" (که‌ریم، 1995: 99).

نالی هه‌موو کیشه عه‌رووزیه‌کانی له شیعره‌کاندا به‌کارنه‌هیناوه، به‌لکو له‌و شازده ده‌ریایه‌دا، ته‌نیا حه‌وت کیشی له شیعره‌کانیدا مه‌زاندووه.

له‌و کیشانه‌ش به‌ په‌یه‌ک کیشی (هه‌زه‌ج) ه‌که‌له (68) شیعردا به‌کاره‌یه‌ناوه، که‌ده‌کاته: (55.737% ی ری‌ژه‌ی سه‌دی کۆی دیوانه‌که‌ی، له‌کیشه جۆراوجۆره‌کانی (هه‌زه‌ج) دا به‌زۆری کیشی (هه‌زه‌جی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفووفی مه‌حزووف) ی له (30) له شیعره‌کانیدا به‌کاره‌یه‌ناوه، که‌ده‌کاته: (44.177%) ری‌ژه‌ی سه‌دی. دووه‌م: کیشی (ره‌مه‌ل) ی له (40) له شیعره‌کانیدا به‌کاره‌یه‌ناوه، که‌ده‌کاته: (32.186%) ری‌ژه‌ی سه‌دی، له‌نیوان کیشه ره‌مه‌له‌کانیشدا به‌ زۆری کیشی (ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌حزووف) ی له (19) شیعردا به‌کاره‌یه‌ناوه، که‌ده‌کاته (47.5%) ری‌ژه‌ی سه‌دی. سیه‌ه‌م: کیشی (موزاریع) ی له (10) شیعردا به‌کاره‌یاتووه، که‌ده‌کاته ری‌ژه‌ی: (8.196%) په‌لی سه‌دی، له‌و کیشه‌ش زۆرتری‌نیان کیشی (موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفووفی مه‌حزووف) ن، که‌ده‌کاته: ری‌ژه‌ی (5.1%) ی شیعره‌کانی. چواره‌م: کیشی (ره‌جه‌زی) له (1) له شیعره‌کانیدا به‌کاره‌یه‌ناوه، نه‌ویش کیشی (ره‌جه‌زی هه‌شتی مه‌توی مه‌خبوون) ه، که‌ده‌کاته ری‌ژه‌ی: (819.%) . پینجه‌م: کیشی (موجته‌س) یش له په‌یه‌ک له شیعره‌کانیدا

به‌کارهیناوه، نه‌ویش کیشی (موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبوونی نه‌سه‌م موسه‌به‌غ) ه، که‌ده‌کاته ریژه‌ی: (819 . %).
شه‌شم: کیشی به‌سیت) یش له یه‌ک شیعردا به‌کارهیناوه، که کیشی (به‌سیتی هه‌شتی مه‌توی) یه، که‌ده‌کاته ریژه‌ی:
(819 . %). هه‌فته‌م: کیشی (ته‌ویل) یش له یه‌ک شیعردا به‌کارهیناوه، نه‌ویش کیشی (ته‌ویلی هه‌شتی مه‌قبوز) ه
, که‌ده‌کاته ریژه‌ی: (819 . %). کۆی نه‌و قابله کیشانه‌ی که (نالی) به‌کارهیناوه: (31) قابله‌کیشه له (122)
شیعردا. (گهردی، 2003: 75).

هه‌ندیک نمونه له‌و کیشانه ده‌خه‌ینه‌روو:

شهو‌ی یه‌لدا یه‌یان ده‌یجووره نه‌مشه‌و

که دیدهم دوور له‌تۆبی نووره نه‌مشه‌و (ل: 220)

شهو‌ی یه‌لدا یه‌یا ده‌یجوو ره‌نهم شه‌و

ب - - - ب - - - ب - - -

که دیدهم دوور له‌تۆبی نوو ره‌نهم شه‌و

ب - - - ب - - - ب - - -

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

نهم دیره شیعره کیشی (هه‌زه‌جی شه‌شی مه‌حزووف) ه.

نالی نییه‌تی سیجری به‌یان حیکمه‌تی شیعره

نهما نییه‌تی قووه‌تی دل‌قودره‌تی نینشا (ل: 89)

نالی نیی هتی سیجری به‌یان حیکمه‌تی شیعره

- - - ب - - - ب - - - ب - - - ب - - -

ئه‌مه‌ما نیی ه‌تی قووه تی دل قودره تی نینشا

-- ب -- ب -- ب -- ب -- ب --

مفعول مضاعیل مضاعیل فاعیل فاعلن

کیشی (هه‌زه‌جی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌حزوون) ه .

ئه‌ی جیلوه‌ده‌ری حوسن و جله‌کیشی ته‌ماشاشا

سه‌ررشته‌یی دین و بی مه‌ده‌دی تۆ نییه‌ حاشا (ل: 378)

ئه‌ی جیلوه ده‌ری حوسن و جله‌و‌کیشی ته‌ماشاشا

-- ب -- ب -- ب -- ب -- ب -- ب --

سه‌ررشته‌ی دین و بی مه‌ده‌دی تۆنی یه‌حاشا

-- ب -- ب -- ب -- ب -- ب -- ب --

مفعول مضاعیل مضاعیل فاعیل فاعولن

کیشی ئه‌م دیره‌ شیعره (هه‌زه‌جی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌حزوف) ه .

نالی له‌بی جه‌بیبه‌ هه‌م تیب و هه‌م ته‌بیبه‌

خولاسه‌یی له‌بیبه‌ فه‌رمانبه‌ری له‌بی به (ل: 276).

نالی له‌ بی جه‌بیبه‌ هه‌م تیب و هه‌م ته‌بیبه‌

-- ب -- ب -- ب -- ب -- ب --

خولاسه‌ یی له‌بیبه‌ هه‌م تیب و هه‌م ته‌بیبه‌

-- ب -- ب -- ب -- ب -- ب --

مفعول فاع‌لات فاع‌لات مفعول فاع‌لات

کیشی (موزاریعی ههشتی نه‌خره‌ب) ه . بۆ ناشابوون به‌م کیشه، تیبینی یه‌که‌م: ته‌فعلیه‌ی دووهم له هه‌ردوو نیوه‌ دیره‌که (مه‌کفووفه). تیبینی دووهم: ده‌ستوره‌ له‌شعیری کلاسیکی کوردیدا بره‌گی کۆتایی له‌ت و دیره‌ شعیر درێژ بکریته‌وه. (عه‌زیز، 2016: 178).

سهر‌وا: Rhyme

سهر‌وا له‌ شعیری کلاسیکیدا به‌ ره‌گه‌زیکی سهره‌کی بنه‌ماکانی شعیر نه‌ژمار ده‌کریته. به‌ راده‌یه‌ک که‌ بی سهر‌وا شعیر له‌ قالبی خۆی دهرده‌چیت و به‌های شعیره‌که‌ش له‌نگ ده‌کات.

سهر‌وا له‌ شعیری کلاسیکیدا له‌لای زۆریه‌ی میله‌تان رۆلی به‌رچاوی له‌ هۆنینه‌وه‌ی شعیردا بینبووه و به‌هایه‌کی نیستاتیکی به‌ به‌های شعیر داوه. عه‌لانه‌دین سه‌جادی یه‌که‌م که‌س بوو که‌ له‌ سالی (1967) دا وشه‌ی (سهر‌وا) وه‌کو زاراه به‌رامبه‌ر قافییه‌ی عه‌ره‌بی به‌کاره‌یناوه. له‌ پیناسی سهر‌وا دا ده‌لی: "سهر‌واداری، واته‌ ناوازه‌که‌ی، که‌شه‌یه‌کی نه‌فسی نه‌دا به‌ گوینگر، به‌ جوړیک نه‌یداتی و بۆی نه‌شنیته‌وه له‌وانه‌یه‌ خۆی له‌بیر بچیته‌وه" (سه‌جادی، 1987: 126).

سهر‌وا ده‌شیت ده‌نگ بیته و ده‌شیت زیاتر بیته، به‌لام نه‌و ده‌نگه‌ی به‌شیکه‌ له‌ وشه‌ی سهر‌وا، نه‌وه به‌ (ره‌وی) ناوده‌بریت. "ره‌وی دوا ده‌نگی ره‌سه‌نی وشه‌ی سهر‌وا یه‌ وه‌ر مۆرفیمیک تری لکاوه‌ که‌ پاش ره‌وی بیته ده‌بیته‌ پاش ره‌وی." (که‌ردی، 1999: 111). له‌ بواری نیستاتیکی ده‌قی شعیریدا "جوانی سهر‌وا له‌ لیکچوونی ده‌نگ و جیباوازی واتادا خۆی هه‌شارداوه، که‌ نمونه‌یه‌کی چرکراوی هه‌موو زمانی شعیرییه " (فضل، 1985: 391).

نالی له‌رووی سهر‌واوه هه‌موو غه‌زل و قه‌سیده‌کانی له‌سهر یه‌ک سهر‌وا بیناکردوه، به‌ مه‌ش دانایی و جوانی زمانه‌که‌ی دهرده‌خه‌ن، که‌ هاوناوازی و زمانی مۆسیقی به‌شیوه‌یه‌کی کاریگه‌ر له‌ سهر‌دروونی خوینه‌ر دروست ده‌کات. بۆ نمونه‌:

ماته‌م وه‌کو زولفه‌ینی سیبه‌ه‌گرتی سهر‌ا پات

پۆشی له‌ روخت ته‌عبیبه‌ی به‌یده‌ق و شامات

تاقانه‌ یه‌تیمی خه‌له‌فی ناخری نیسان

تۆ خۆشبی سه‌ده‌ف بوو به‌ فیدات دوور بی له‌ نافات

بۆ فه‌رقی سه‌ده‌ف حه‌یفه‌ بریژی دوره‌ری نه‌شک

زایبع مه‌که‌ دووردانه‌ به‌ غارات و خه‌سارات

دیدن وه‌کو گۆل سووره، پری شه‌بنمی نه‌شکه‌؟

یا لاله‌یی پر ژانه‌یه‌ دوو نه‌رگزی شه‌هلات؟ (ن: 108-109)

(شامات)، (نافات)، (خهسارات)، (شههلات)، له م پارچهیهدا وشه ی سهروان، له ههر چوار دیرپهکهدا
دهنگی (ت) رهوییه، بهمهش موسیقاییهکی جوانی دروست کردوه.

ساقی وهره رهنگین که به په نجه له بی نهقداح

به م راحه لهسه ر راحه دهئین راحه تی نهرواح

به م کاسه لهسه ر په نجه دهئین نووری عه لا نوور

رهخشانه له میشکانی قهده حددا وهکو میسباح

قهتریکه له به حری کهرهم ورحمه تی فهتتاح

نهک نارهقی کهرمی عینهب و شهربه تی توفاح (ل: 132)

(نهرواح)، (میسباح)، (توفاح)، له م سی دیرهدا وشه ی سهروان، دهنگی (ح) رهوییه .

له م لهسه رته عزیزیم وگهوره گرتنی نهو بی قوسوور

نهو لهسه رته حقیر و ته خفیف و شکستی زاری مار

له م بچی، نهو داده نیششی دم وهکو و گول خه ندهران

له م ده بی هستی که نهو بی چاو یهک و قه تره ههزار

له م به چاو دوور و بهسه ر له علی هه دییه بو دهبا

نهو به تف دهیکا به میزاجی شکسته ی نابشار

نهزمی ((نالی)) میسلی ناو و ناوینه رهنگی نییه

دوو رووه بو سهیری خاتر: یهک خه فی و یهک ناشکار (ل: 139-140)

(مار)، (هه‌زار)، (نابشار)، (ناشکار)، له‌م چوار دیڤه‌دا وشه‌ی سه‌روان ، پیتی (ر) ره‌وییه. به‌مه‌ش نه‌سه‌قیکی جوانکاری هاتۆته‌ ناروه، هاوناواز و ئیستاتیکا و مؤسیقایه‌کی چیژ به‌خش به‌گوپی وه‌رگردا ده‌به‌خشیت. نالی هه‌موو قه‌سیده و غه‌زه‌له‌کانی سه‌روادرن، بو‌زۆربه‌ی پیتته‌ کوردییه‌کان سه‌روای دروست کردووه، ته‌نیا بو‌ پیتی (ط) نه‌بی ، نه‌کینا هیچ سه‌روایه‌کی بو‌ پیتته‌ (عه‌ره‌بییه‌کان) دروست نه‌کردووه.

سه‌روای (ا) : نه‌ی جیلوه‌ده‌ری حوسن و جله‌وکیشی ته‌ماشا

سه‌ررشته‌یی دین بی‌ مه‌ده‌دی تۆ نییه‌ حاشا

هه‌ر چه‌نده‌ که ئینسانه‌ له‌ به‌رچاوی من و تۆ

مومکین نییه‌ نه‌م لوتنه‌ له‌ ئینسان و به‌شه‌ردا (ل: 55-62).

(حاشا)، (به‌شه‌ردا) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (ا) ره‌وییه.

سه‌روای (ب) : ساقی به‌ مه‌یی کۆنه‌ له‌سه‌ر عاده‌تی نه‌ویه

بشکینه‌ به‌یه‌ک نه‌ویه دوسه‌د ماته‌می ته‌ویه

نه‌م تیفله‌ خورد سائه‌ هه‌ر چه‌نده‌ وه‌ک غه‌زاله

نه‌مما که هاته‌ نه‌خچیر شیر سه‌وله‌تی مه‌هیبه‌ (ل: 321-327).

(ته‌ویه)، (مه‌هیبه) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (ب) ره‌وییه، پیتی (ه) پاش ره‌وییه. تییبینی / له‌به‌ره‌وه‌ی بزوینی کورتی (ه) لاوازه‌ و توانای ڤاگرتنی ره‌وی نییه‌ بو‌یه هه‌ژمار بو‌ده‌نگی پێشه‌خۆی ده‌کریته.

سه‌روای (ت) : ره‌قیب و موده‌عی فیتنه‌ و عیلاقه‌ی چاوی جادوتن

له‌ گۆشه‌ی گۆشه‌واره‌ت ناییبی هارووت و مارووتن

حه‌بیبان هه‌مه‌می ناوو ده‌نۆشن را‌حی په‌یحانی

ره‌قیبان هه‌مه‌دی ناه و ده‌کیشن دووکه‌ئی توتن (ن: 267-270).

(مارووتن)، (توتن) و شه‌ی سه‌روان، پیتی(ت) ره‌وییه، پیتی(ن) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (ج): نهای قه‌له‌یی ماهم که ده‌ئیی نه‌وجی برووجی

وه‌ی قولله‌یی دووری که ده‌ئیی قامه‌تی عووجی

ته‌لویینی ره‌قیبت چ به‌یان که م به‌مه‌قامات

مه‌شه‌هوره‌ حیکایه‌تی (نه‌بو زه‌یدی سوووجی) (ن: 530-533)

(عووجی)، (سوووجی) و شه‌ی سه‌روان، پیتی(ج) ره‌وییه. پیتی(ی) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (ج): عیشتت که مه‌جازی بی خواهیش مه‌که نیلا کچ

شیرین و کچ و، له‌یلا کچ و، سه‌نا کچ و، عه‌زرا کچ

بابیکی هه‌یه دونیا بو‌عه‌شقی مه‌جازی به‌س

(نالی) چیبیه نه‌و بابیه ناده‌م کوپو جه‌ووا کچ(ن: 126-131).

(کچ)، (کچ) و شه‌ی سه‌روان، پیتی(ج) ره‌وییه.

سه‌روای (ح): ساقی وهره‌ ره‌نگین که به‌ په‌ نه‌جه له‌بی نه‌قداح

به‌م راحه له‌سه‌ر راحه ده‌ئن راحه‌تی نه‌رواح

قه‌تریکه له‌ به‌حری که‌ره‌م و ره‌حه‌مه‌تی فه‌تتاج

نه‌ک ناره‌قی که‌رمی عینه‌ب و شه‌ره‌به‌تی توففاج (ن: 132-134).

(نه‌رواح)، (توففاح) وشه‌ی سه‌روان، بیت‌ی (ح) ره‌وییه .

سه‌روای (ر) بۆ نموونه : حه‌نایی کردوو په‌ نه‌جی به‌ خویناوی دئی زارم

نه‌مه‌ ره‌نگه‌ شه‌هاده‌ت بی که کوشته‌ی ده‌ستی دئدارم

سه‌را پا هه‌روه‌کو و حه‌لقه‌ی زری په‌رویه‌یی خوینم

به‌یه‌ک‌یه‌ک‌تیری موژگانی زری دۆزت بریندارم (ل : 220-224) .

(دئدارم)، (بریندارم) وشه‌ی سه‌روان، بیت‌ی (ر) ره‌وییه، بیت‌ی (م) پاش ره‌وییه .

سه‌روای (ی) : بی جوی بوونه‌وه‌یی زه‌خم و برین و نه‌سه‌ری

تیری موژگانی درپژت نه‌جگه‌رتی ده‌په‌ری

من نه‌نیجرامی نه‌ده‌بدام و نه‌تۆش سه‌یدی حه‌رم

مودده‌عیی هه‌روه‌کو سه‌گ بۆچی به‌نیمه‌ ده‌وه‌ری (ل : 540-544) .

(تی ده‌په‌ری)، (ده‌وه‌ری) وشه‌ی سه‌روان، بیت‌ی (ی) ره‌وییه .

سه‌روای (ز) : سه‌را پای گواره زه‌ردی ترس و نه‌رزه

ده‌ئیی عاسی بووه‌ نه‌و جیگه‌ به‌رزه

نه‌لا نه‌ی نازه‌نین ناھوو به‌ باھوو

دئی سه‌بیادی خۆت هینایه‌ نه‌رزه (ل : 369-370) .

(به‌رزه)، (نه‌رزه) وشه‌ی سه‌روان، بیت‌ی (ز) ره‌وییه، بیت‌ی (ه) پاش ره‌وییه .

سه‌روای (ژ):

ده‌ورانیه وهك هیله‌کی سه‌ودا سه‌ری گێژم

بۆیه به ده‌قیقی مه‌سه‌له هه‌رچی ده‌بیژم

(نالی) وه‌كو لاله كه شه‌هیدی غه‌م و داغه

له‌م باغه به‌هرموو كه نه‌ویش لیره ده‌نیژم (ل: 224-227).

(ده‌بیژم)، (ده‌نیژم) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (ژ) ره‌وییه، پیتی (م) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (س):

شه‌و هات و نه‌من مه‌ستی خه‌یالاتی كه‌سیكم

مه‌شغوولی نه‌فه‌س كرتنی موشکین نه‌فه‌سیكم

گرتوویه سه‌گت چاکم و لای تۆمه‌وه دینی

یه‌عنی وهره (نالی) كه‌ منیش دادره‌سیكم (ل: 230-332).

(نه‌فه‌سیكم)، (دادره‌سیكم) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (س) ره‌وییه، (یکم) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (ش):

عوهریکه به‌میزاجی نه‌ده‌ب توحفه‌ فرۆشم

زۆرم وت و كه‌س تیی نه‌گه‌یی نیسته خه‌مۆشم

شیخی و سه‌را پا ده‌له‌ك و ریوی ده‌پۆشیی

(نالی) م و به‌رووتی له‌ هه‌موو دیده‌ ده‌پۆشم (ل: 228-230).

(خه‌مۆشم)، (ده‌پۆشم) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (ش) ره‌وییه، پیتی (م) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (ف):

(حلقه‌ درگۆش) ی كه‌فی ره‌نگینی تۆیه نه‌م ده‌فه

با نه‌نایی، لیبی مه‌ده (عن لطفة كف الكفة)

خۆشتره عوزوری گۆنه‌هکاران له سه‌د زیکری ریبیا

نهم به‌زمی عه‌فوه عه‌فوه نه‌و به توندی عه‌ف عه‌فه (371-374) ؟

(الكفة)، (عه‌فه) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (ف) ره‌وییه.

سه‌روای (ق) : ساقی وهره مه‌یخانه‌یی دل کۆنه ره‌حیتی

که‌ر مایلی ته‌وفی جه‌رم و به‌یتی عه‌تیقی

دانیم له جه‌زه‌ردا سه‌فه‌ریی به له وه‌ته‌ندا

غۆر به‌ت که‌ش و عاجز به نه‌که‌ر نه‌هلی ته‌ریقی (ل: 544-546).

(عه‌تیقی)، (ته‌ریقی) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (ق) ره‌وییه، پیتی (ی) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (ک) : نه‌ی شوخی بی‌نیاز و گران ناز و غه‌مه‌زه سووک

تیری موژه‌ت نیشانه‌یی دل کون ده‌کا به نووک

وه‌ک چاوی وشکه سوّفیبیه کانی له دارو به‌رد

ده‌ردین به سه‌د ته‌ره‌ننوم و گریان نووکه نووک (206-211).

سه‌روای (گ) : شاهینی دوو چاوت که نیگا و مه‌یلی به دانگه

کیشانی به قوللابی دلاویزی برژانگه

بنوینه برۆیه‌عنی هیلالی سه‌ری ماهت

چون وه‌عه‌ده‌یی ماچی سه‌ری کوئمت سه‌ری مانگه (ل: 383-384).

(برژانگه) (مانگه) وشه‌ی سه‌روان ، پیتی (گ) ره‌وییه ، پیتی (ه) پاش ره‌وییه .

سه‌روای (ل) :

لایقی مه‌خزه‌نی ته‌بعه هه‌موو که نزی غه‌ه‌زه‌لم

قاییلی زه‌ری ره‌واجه زه‌ر و زیوی مه‌سه‌لم

عاجیزی شوکری ته‌مامی نیعه‌م سه‌ر تا پا

که نه‌پیش به‌لم و نه‌کوسه و نه‌که‌ل و گوچ و شه‌لم (ل: 235-238).

(مه‌سه‌لم) ، (شه‌لم) وشه‌ی سه‌روان ، پیتی (ل) ره‌وییه ، پیتی (م) پاش ره‌وییه .

سه‌روای (ل)

ماچی ده‌مه‌که‌ی دامی که دامی سه‌ر و مالم

بنواره چ سه‌ییاده چ جه‌للاده به‌ حالم

ده‌ستم مه‌خه سه‌ر تاقه‌ده‌م سووتووو چاوم

یاخو به‌ شیفا هاتووی چه‌ندیکه نه‌نالم (ل: 233-235).

(حالم) ، (نه‌نالم) وشه‌ی سه‌روان ، پیتی (ل) ره‌وییه ، پیتی (م) پاش ره‌وییه .

سه‌روای (م) :

تا نه‌شنه نه‌چیژن له له‌بی که وه‌سه‌ری ساقی

بیچاره چووژانن که هه‌موو مه‌ستی زه‌قوومن

زولفم به‌ نه‌سه‌ب سیلسیله‌یی ریفه‌ت و شاننه

من ده‌یخه‌مه به‌ر پی که جه‌به‌ش زاده‌یی بوومن (ل: 271-272).

(زه‌قوومن) (بوومن) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (م) ره‌وییه، پیتی (ن) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (ن) :

خه‌نده و ده‌می مه‌حبوویه که‌وا ژۆر نمه‌کینن

به‌س خوشه‌ نه‌گهر خو نمه‌کی زه‌خم و برینن

موژگانی سییه‌ه مه‌ستی وه‌کوو چاوی جه‌بییه

غاره‌ت که‌ بکه‌ن دین و ده‌چن رۆح بره‌فینن (ل: 276-278).

(برینن)، (بره‌فینن) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (ن) ره‌وییه، پیتی (ن) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (ه) :

نهم‌تاقمه‌ مومتازه‌ که‌وا خاسه‌یی شاهن

ناشوبی دلی مه‌مله‌که‌ت و قه‌لبی سوپاهن

(نالی) به‌خودا جه‌یفه‌ ده‌ره‌نجینی دلی خوت

نهم‌تاقمه‌ مه‌خسوسه‌ هه‌موو ساحیبی جاهن (ل: 278-282).

(سوپاهن)، (جاهن) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (ه) ره‌وییه، پیتی (ن) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (و) :

نه‌توشا من گه‌دا دادم بپرسه

له‌زۆلمی چاوی بیمارت کوژاوم

مه‌که‌ن مه‌نعم له‌شیوه‌ن نه‌ی ره‌فیتان

که‌مه‌حزوون و غه‌مین و دئشکاوم (ل: 239-240).

(کوژاوم)، (دئشکاوم) وشه‌ی سه‌روان، پیتی (و) ره‌وییه، پیتی (م) پاش ره‌وییه.

سه‌روای (ۆ):

زولفت که له سه‌رپوو به‌ خه‌م و تابشه نه‌مرو

دوو‌دی سیه‌یه‌هی عوو‌ده له‌ سه‌ر عاریزی پشکو

نه‌مبسته‌توو، هه‌رگیز نه‌ ده‌مت بینه‌ی وه‌فای

هه‌رچه‌نده سه‌را پا گوئی نه‌ ما گه‌ ئی هیرۆ (315-317).

سه‌روای (ی):

با ره‌فیکانم بکه‌ن شینم که وه‌قتی زارییه

قه‌ت مه‌که‌ن ته‌ قسیر له‌ گریان شیوه‌نم یه‌گجارییه

نا‌له‌ نائی (نائی) یه‌ واخه‌ ئقی خسته‌ زه‌زله‌

یا ته‌ خو‌ حه‌ شه‌ر گونه‌ هه‌کاره‌ وه‌ها هاوارییه (483-485).

سه‌روای (ط):

مووی سپی کردم به‌ شوشتن ناوی عه‌ینی شو‌ره (شه‌ط)

شو‌ره شه‌ط یه‌ عنی که تیدا خود به‌ خود قه‌ل بوو به‌ (به‌ط)

یا که‌داییکه‌ غه‌نیه‌ی یا پادشاهیکه‌ فه‌قیر

له‌م دووه‌ خائیه‌ی نییه‌ (نائی) له‌ رووی هه‌ددی (وه‌سه‌ط) (196-200).

(به‌ط)، (وه‌سه‌ط) وشه‌ی سه‌روان، پیتتی (ط) ره‌ویه‌.

نه‌ نجام

له‌کو‌تایی تو‌یژینه‌وه‌که‌ گه‌ بیه‌تینه‌ نه‌م نه‌ نجامه‌ی خو‌اره‌وه‌:

- 1- زمانی شیعری نالی به هونه‌ره‌کانی ره‌وانبیرژی جوان و ره‌نگین و پرواتاکراون، هه‌ندی له‌و هونه‌ره‌انی به‌کاربه‌یتاون بریتین له هونه‌ره‌کانی: دژیه‌ک، ره‌گه‌ژۆزی، لی‌کچوواندن، تیلنیشان، پینچه‌و په‌خشه، به‌رامبه‌ری، ره‌نگامه، جی‌گۆپین و چه‌ندان دیکه‌ش، که له‌به‌ره‌دریژبوونه‌وه‌نامه‌مان بۆیان نه‌کرد.
- 2- بنه‌مای سه‌ره‌کی سینتاکس له شیعره‌کانی پاریزراون، نه‌گه‌رچی جی‌گۆپکی زۆر به‌به‌شه‌ناخواتنه‌کانی رسته‌کانی کراوه.
- 3- شیعره‌کانی به‌ژماره‌یه‌ک کیش که هه‌موویان کیشی عه‌رووزین رازینراوه‌ته‌وه، گرینگترینیان بریتین له کیشه‌کانی: هه‌زه‌ج، ره‌مه‌ل، موزاریع‌أ، ره‌جه‌ز، موجته‌س، به‌سیت، ته‌ویل.
- 4- هیج شیعریکی بی سه‌روای نییه، بۆ پسته‌کانی:
(ا، ب، ت، ج، چ، ری، ز، ژ، س، ش، ق، ک، گ، ل، ل، م، ن، ه، و، و، ی، ط). سه‌روای دروستکردووه، به‌لام بۆ پسته‌کانی
(خ، غ، ق، د، پ، ذ، ظ، ص، ض، ع)، چ شیعریکی نه‌نوسیوووه، که‌وابی دیوانه‌که‌ی له‌رووی سه‌رواوه دیوانیکی ته‌واو کوردیه‌یه، ته‌نیا بۆ پستی (ط) نه‌بی، نه‌گینا هیج پستیکی دهر له پسته‌کانی زمانی کوردی بۆ سه‌روای شیعره‌کانی وهرنه‌گرتوووه.

لیستی سه‌رچاوه‌کان

به‌زمانی کوردی:

- 1- که‌ریم، نازاد عه‌بدوئواحید، نوێکردنه‌وه له شیعری نوێی کوردیدا دوا‌ی جه‌نگی جیهانی یه‌که‌م، نامه‌ی ماسته‌ر، زانکۆی به‌غدا، کۆلیژی ناداب، 1995ز.
- 2- مسته‌فا، ئیدریس عه‌بدوئلا (د)، جوانکاری شیعری کلاسیکی کوردی، چاپخانه‌ی هیقی، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولنیر، 2012ز.
- 3- مسته‌فا، ئیدریس عه‌بدوئلا (د)، هه‌ندی هونه‌ری جوانکاری له شیعره‌کانی (پیره‌میرد) دا، ژماره (6)، گۆقاری نه‌کادیمی (کۆواری کۆری زانیاری کوردستان)، هه‌ولنیر، 2007ز.
- 4- مسته‌فا، ئیدریس عه‌بدوئلا (د)، لایه‌نه‌ ره‌وانبیرژییه‌کان له شیعری کلاسیکی کوردی، به‌ نمونه‌ی حه‌مدی و حاجی قادری کۆیی، چاپخانه‌ی حاجی هاشم، هه‌ولنیر، 2011ز.
- 5- حسین، جه‌بار نه‌حه‌مه‌د (د)، نیستاتیکی ده‌قی شیعری کوردی کوردستانی عیراق (1950-1970)، چاپی یه‌که‌م، دهرگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلیمانی، 2008ز.

- 6- نالی (دیوان) مه‌لا خدری نه‌حه‌دی شاهه‌یسی میکایه‌لی) نا: مه‌لا عه‌بدوکه‌ریمی موده‌ریس و فاتح عه‌بدوکه‌ریم، پینداچوونه‌وه: مه‌مه‌دی مه‌لا که‌ریم، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا، 1976ز.
  - 7- قادر، خانزاد علی (د)، زمانی شیعری حاجی قادری کۆیی و مه‌حوی و شیخ ره‌زای تاله‌بانی، چاپخانه‌ی حاجی هاشم، هه‌ولنیر، 2012ز.
  - 8- سه‌جادی، عه‌لا نه‌دین، خوشخوانی، چاپخانه‌ی مه‌عارف، 1978ز.
  - 9- ره‌سوول، عه‌زه‌دین مسته‌فا(د)، نه‌ده‌بیاتی نوویی کوردی، چاپخانه‌ی فیرکردنی بالا، هه‌ولنیر، 1990ز.
  - 10- که‌ردی، عه‌زیز(د)، کیشی شیعری کلاسیکی کوردی و به‌راوردکردن له‌که‌گه‌ل عه‌رووزی عه‌ره‌بی و کیشی شیعری فارسیدا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی ره‌شنیبری، هه‌ولنیر، 1999ز.
  - 11- که‌ردی، عه‌زیز(د)، رابه‌ری کیشی شعری کلاسیکی کوردی، لیکۆئینه‌وه‌یه‌کی نه‌ده‌بییه، ده‌زگای چاپ و بلاوکردنه‌وه‌ی موکریان، چاپخانه‌ی دیکان، سلیمانی، 2003ز.
  - 12- که‌ردی، عه‌زیز(د)، سه‌روا، ده‌زگای ناراس، هه‌ولنیر، 1999ز.
  - 13- که‌ردی، عه‌زیز(د)، ره‌وانیبه‌ژی له‌ نه‌ده‌بی کوردیدا، به‌رگی دووه‌م، جوانکاری، هه‌ولنیر، 1976ز.
  - 14 - عه‌بدوکه‌سه‌لام سالار عه‌بدوکه‌ره‌حمان، هه‌ونهری ره‌وانیبه‌ژی له‌ شیعری(نالی) دا، نامه‌ی ماستهر، زانکۆی سلیمانی، 2000ز.
  - 15- بیه‌مار، عه‌بدوکه‌ره‌زاق، کیش و هه‌له‌به‌ستی کوردی، چاپی یه‌که‌م، به‌غدا، 1992ز.
  - 16- عه‌زیز، هیوا نوره‌دین، عه‌رووزناسی شیعری کلاسیکی کوردی، چاپی یه‌که‌م، په‌رتووکه‌خانه‌ی سو‌ران بو‌ چاپ و بلاوکردنه‌وه، 2016ز.
  - 17- خه‌زنه‌دار، مارفا(د)، میژووی نه‌ده‌بی کوردی، به‌رگی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولنیر، 2001ز.
  - 18- عارف، محمد نوری(د)، فه‌ره‌نگی دیوانی شاعیران: نالی، سالم، کوردی، بلاوکه‌راوه‌ی کۆری زانیاری کوردستان، چاپخانه‌ی ده‌زگای ناراس، هه‌ولنیر، 2007ز.
- به‌زمانی عه‌ره‌بی**
- 19- السامرائی، ابراهیم(د)، فی لغة الشعر، دارالفکر، عمان، 1404هـ.
  - 20- مطلوب" احمد، معجم المصطلحات البلاغية وتطورها، الدار العربية للموسوعات، الجزء الثاني، الطبعة الاولى، بیروت، 2006م.

- 21- القیروانی، ابن علی الحسین بن رشیق، العمدة فی محاسن الشعر و أدابة، تحقیق: محمد محی الدین عبدالحمید، الطبعة الثالثة، القاهرة، 1963م.
- 22- داود سلوم و د. عمر الملاحوش، نصوص النظرية البلاغية، فی قرنین (الثالث والرابع للهجرة)، مطبعة الامة، بغداد، 1977م.
- 23- العقاد، عباس محمود، قیام الجمال، مجلة (الكتاب)، المجلد (5)، جزء (1)، 1948م.
- 24- عباس، فضل حسن (د)، البلاغة فنونها و افنانها، علم المعانی، دار الفرقان للنشر، طبعة اولی، عمان، 1428هـ.
- 25- الموسوعة الفلسفية المخرصة، نقلها عن الانكليزية (فؤاد كامل و جلال العشرى وعبدالرشيد الصادق)، دار قلم، بیروت، منشورات مكتبة النهضة، بغداد، 1967م.
- 26- الربيعی، محمود (د)، فی نقد الشعر، الطبعة الاولى، دار المعارف، مصر، 1977م.
- 27- التونجی، محمد، المعجم المفصل فی الادب، الجزء الثانی، الطبعة الثانية، دار الکتب العلمية، بیروت، 1999م.
- 28- فضل، صلاح (د)، علم الاسلوب (مبادئة و اجراءاتة)، ط، منشورات دار الافاق الجديدة، بیروت، 1985م.

ملخص البحث

هذا البحث الموسوم ب(جمالية اللغة في شعر الكلاسيكي الكردي - اشعار نالي نموذجاً).. يتكون من(ملخص، مقدمه، فصلين، النتائج وقائمة بالمصادر والمراجع). حاول الباحث في بحثه هذا القاء الضوء على الجوانب الجمالية المبهمة في لغة الشعر الكلاسيكي وخصوصاً اشعار (نالي) الكردي. من حيث احتوائها على فنون بلاغية عدة، والخصائص التي اعتمدها في البنية الموسيقية لاشعاره (كالوزن والقافية)، فجميع اشعاره كتبت على الأوزان الكلاسيكية واعتمدت كلها على القافية. وكل ذلك لجعل رسالته واضحة وذات قيمة ادبية و فنية تدهش الآخرين.

اعتمدت في هذا البحث المنهج (الوصفي التحليلي) .. واما استنتاجات هذا البحث فهي كما يلي:

- 1- تزيّنت وتلوّنت أشعار نالي بفنون البلاغة مما زاد من غناء معانيها. ومن الفنون التي استخدمها هي: (الطباق)، (الجناس)، (التشبة)، (تلميح)، (اللف والنشر)، (المقابلة)، (الملمع)، (العكس)، تغيير المكان و غيرها التي لم ننترق إليها بسبب الأتالة.
- 2- مبادئ اللغة الأساسية للنحو محفوظ في أشعاره، على الرغم من وجود الكثير من التبادل في الأقسام الكلامية لجملته.
- 3- تزيّنت أشعاره بعدد من الأوزان التي تعتبر جميعها أوزان (العروض)، من أهمها أوزان الهزج، الرمل، المضارع، الرجز، المجتس، البسيط، و الطويل.
- 4- تحتوي جميع أشعاره على (القافية)، إذ وضع (القافية) للأحرف (ا،ب،ت،ج،د،هـ،و،ز،س،ش،ق،ك،ل،ن،م،هـ،و،و،ي،ط). لكن بالنسبة للأحرف (خ،غ،ف،د،پ،ذ،ظ،ص،ض،ع) فإنه لم يسرد اي شعر بهذه الأحرف. ولذلك فإن ديوانه يعتبر كردياً، بحتاً من حيث (القافية)، ما عدا الحرف(ط)، لأنه لم يقتبس اي حرف آخر عدا الأحرف الكردية (لقافية) أشعاره.

Estetica of language of classical Kurdish poetry: Nali's poems as a case

Bakhtyar Ahmed Mahmood

Department of Electronic and Communication, Erbil Technology Institute Erbil-
- polytechnic university, Erbil, Iraq.

Abstract

This paper which is entitled 'Estetica of language of classical Kurdish poetry: Nali's poems as a case, consists of the abstract, introduction, two sections, results and the list of references. The study sheds light on the beauty of language in classical Kurdish poetry, especially Nali's poems in order to illustrate the rhetoric in the musical language, the rhythm and rhyme used in the poems. The rhythm used in all of his poems follow the classical Aruz rhythm and are all rhymed. Therefore, his poems are highly attractive for readers to think and ponder. The paper adopted a descriptive analysis approach. The findings of the study are as follows.

1. The poetic language of Nali is highly rhetoric and decorated with meaningful words. Some of the rhetoric devices used in his poems are paradox, alliteration, simile, Allusion, twisting, contras, diffusion and many others.
2. The syntactic structure of the poems is preserved, although some parts of the sentences are interchangeably used.
3. His poems are written in the Aruzeen rhythm, such as Hazaj, Ramal, Muzarii, Rajaz, Mujtas, Basit and Taweel
4. He doesn't have any poems without rhyme. For letters (a, b, t, j, ch, r, e, z, zh, s, sh, q, k, g, l, m, n, h, w, o, i, t) he has created rhymes but for letters (kh, gh, v, d, p, th. Dh, s, h) he doesn't have rhymes. Therefore, his diwan is seen as a pure Kurdish diwan in terms of rhyme. Except the letter (t) he has not created rhyme for other than Kurdish letters.